

ASTROLOGIE ȘI COSMOLOGIE ÎN RELIGIILE LUMII

PRO CULTURA
București, 2022

CUPRINS

<i>Mulțumiri</i>	7
1. Cosmologie și religie: Măsurătoare și semnificație	9
2. Astrologie: Oglinda cerească	19
3. Australia: Visarea	32
4. Oceania: Navigând călăuziți de cer	40
5. America de Nord: Marele Spirit	48
6. America de Sud și Centrală: Mântuire și sacrificiu	60
7. Africa Subsahariană: Cerul pe Pământ	75
8. Egipt: Societatea solară	88
9. China: Oficiile celeste	100
10. India: Tradiții antice și practici moderne	115
11. Babilon: Semne pe cer	129
12. Iudaism: Mit, magie și transcendență	139
13. Grecia clasică: Ascensiunea spre stele	151
14. Creștinism: Influență și transcendență	163
15. Islam: Credință și rațiune	175
16. Cosmologii teosofice, New Age și păgâne: Natură și transformare	189
<i>Note</i>	201
<i>Bibliografie</i>	241
<i>Index</i>	271
<i>Despre autor</i>	287

1 COSMOLOGIE ȘI RELIGIE

MĂSURĂTOARE ȘI SEMNIFICAȚIE

Se cunoaște de mult că primele sisteme de reprezentare concepute de om despre lume și despre sine însuși erau de origine religioasă. Nu există nicio religie care să nu fie atât o cosmologie, cât și o speculație despre divinitate.¹

Noi suntem o cale prin care cosmosul se cunoaște pe sine. Suntem creaturi ale cosmosului și aspirăm mereu să ne cunoaștem originile, să înțelegem legătura noastră cu universul.²

Nu există nicio societate umană care să nu-și raporteze, într-un fel sau altul, temerile, îngrijorările, speranțele și năzuințele la cer și la principiul organizator pe care acesta se bazează - cosmosul. Nici nu există vreo societate care să nu exprime cel puțin o anumită fascinație în legătură cu cerul și misterele sale. Acest fapt este la fel de adevărat atât pentru cultura modernă, cât și pentru cultura antică - dovadă fiind atenția acordată în media recentelor revelații via telescoapelor Hubble și Herschel, asupra viziunilor excepționale și magnifice ale unor părți îndepărtate ale universului, aflate la o distanță de milioane de ani-lumină de planeta noastră. Este încă adevărat că: „Asemenea fiecărei culturi timpurii, avem nevoie să ne cunoaștem locul în univers. Unde ne aflăm în timp, spațiu și dimensiune face parte din modul în care ne situăm noi înșine în epica evoluției cosmice”.³ În plus, trebuie să remarcăm apariția, în tandem cu cosmologia secolului al XX-lea, a credinței în vizite și răpiri ale extraterestrilor, precum și a contactului cu ființe spirituale superioare din alte lumi. Pentru numeroși cosmologi contemporani, cosmologia în sine rămâne un studiu al umanului, noi înșine fiind situați în centrul său.

Această carte consideră cosmologia ca fiind un sistem-semnificație, examinând relația sa cu religia. Se concentrează pe astrologie, care reprezintă implementarea practică a ideilor cosmologice pentru a înțelege trecutul, a gestiona prezentul și a prevedea viitorul, într-o varietate de culturi, trecute sau prezente. Cartea vorbește despre narațiuni mitice, metode de a contempla cerul și modul în care ființele umane se localizează ele însele în spațiu și timp. Se apleacă asupra magiei, ritualurilor și a acțiunilor întreprinse de oameni pentru a negocia destinul și a găsi înțeles în stele. Printre temele abordate se numără utilizarea miturilor și istoriilor cerești pentru a furniza înțelegere și

semnificație, rolul cerului și al zeităților stelare ca principii organizatoare atât în structura socială, cât și în cea politică, precum și în textele și calendarele sacre și înțelegerea stelelor ca oferind o cale spre mântuire.

Cartea de față deschide subiecte noi, ce vor fi utile pentru studiul religiei comparate, adresând în special probleme precum miturile originii, calendarele sacre, timp și destin, precum și problema astrologiei ca o aplicație și un suport ale comportamentului religios. Cartea va fi, de asemenea, de un mare interes în rândul astronomilor care sunt preocupați de istoria și relevanța largită a subiectului lor și de domenii cum ar fi „etnoastronomia” sau „astronomia culturală”.

Teoria astronomică a alimentat gândirea politică și religioasă a lumii antice, când soarele, regele cerului, era echivalentul ceresc al împăratului pe pământ.⁴ Legătura stelelor cu politica nu este mai puțin insistentă în lumea modernă. Noțiunile legate de împăratul ceresc au fost confruntate în secolul al XVIII-lea, când radicalii, sesizând demonstrația lui Isaac Newton că întregul univers era guvernat de o singură lege naturală - gravitația - au susținut consecința inerentă: întreaga societate umană, fiind parte integrantă a cosmosului, trebuie de asemenea să fie guvernată de o singură lege, care îi include și pe regi. Până la sfârșitul secolului, newtonienii, exaltați de descoperirea faptului că orbitele planetelor puteau fi explicate doar cu ajutorul matematicii, fără a avea nevoie de intervenția divină, au început să promoveze argumentele științifice în favoarea ateismului. Astfel, noțiunile domniei legii, luate drept bune de către democrația în stil occidental, și a unei lumi fără un creator supranatural pot fi văzute, în parte, ca funcții ale teoriei politico-astronomice. Mai recent, relativitatea einsteiniană - conform căreia se poate argumenta că nu există un centru fix al universului, ci doar o serie infinită de observatori prinși pentru totdeauna în propriile lor puncte de referință - a încurajat mai departe marșul relativității culturale, credința ultraliberală că, atât timp cât nicio cultură nu este „centrală”, toate perspectivele și practicile culturale trebuie să fie respectate în termenii lor proprii. Totalitatea unor astfel de viziuni sunt versiuni a ceea ce eu numesc Statul Cosmic, aplicarea teoriei cosmologice în ideologia politică și managementul societății.

Am putea numi astfel de opinii politice „cosmice” sau „cosmologice”, o descriere care le înzestrează cu o putere care celui alt cuvânt clasic, „univers”, îi lipsește complet; dacă descriem ceva ca fiind „universal”, noi știm că acel ceva este pretutindeni, dar dacă îl descriem ca fiind „cosmologic”, acesta are profunzime. *Universus* este cuvântul latin primar care a înlocuit grecescul *Kosmos* pentru scriitorii latini. *Unus verto* semnifică literalmente „schimbarea în unu” și este mai apropiat ca înțeles de grecescul *panta* - toate lucrurile - decât de „cosmos”. Dată fiind natura legalistă a limbii latine (era limba legii și a problemelor civice) față de continuarea utilizării limbii grecești ca limbă a filozofiei, *universus* reprezintă viziunea romană asupra lumii - un grup unificat de oameni supuși legii romane. Universul, am putea spune, este o problemă de cantitate, însă cosmosul este preocupat de calitate.

Întrebările legate de cosmologie pe care textul de față le pune în discuție sunt, prima, „Cum spune povești?”, a doua, „Cum atribuie semnificație?” și a treia, „Cum se manifestă o astfel de semnificație în activitățile detaliate care sunt funcțiile sale primare, cum este gestionarea timpului, înțelegerea sinelui, căutarea mântuirii sau previzionarea viitorului, toate reunite sub titulatura astrologiei?”. Fiecare capitol acoperă o regiune diferită și o viziune religioasă despre lume, având o semnificație diferită. Anumite capitole, în special cele care se ocupă de lumile din zona Mediteraneană și Orientul Apropiat și de descendenții lor intelectuali, conțin evident suprapuneri. Unele au o încărcătură istorică mai pronunțată, altele modernă, iar în celelalte, distincția este irelevantă. Toate însă oferă căi comune de a înțelege cosmosul ca un tot integrat, interdependent, în care cerul și pământul sunt reflexii ale unuia în celălalt și mișcările corpurilor cerești funcționează simultan ca o demonstrație a ordinii universale și a varietății constante, indicând o relație dialectică și simbiotică între constanța repetitivă și schimbarea nesfârșită, revelând mesaje și înțeles acelora care binevoiesc să privească și să asculte. Ordinea și permanența, varietatea și schimbarea sunt, așa cum scria Seneca, în contradicție. Viziunea lui, comună multor culturi care apreciau ordinea socială, era că schimbarea subminează ordinea: „Deviația naturii de la ordinea sa stabilită în lume”, susținea el, „este suficientă pentru distrugerea rasei”.⁵

Majoritatea culturilor împărtășesc noțiunea cerului ca instrument teatral, o scenă pe care au loc drame cerești. În China, „cerul era asemănător decorului unei scene pe care se petreceau tot felul de evenimente”.⁶ În același timp, pentru mayași, „cerul este o paradă uriașă care reinterpretează creația în configurația mișcărilor sale anuale”.⁷ Numeroase culturi își asumă relativitatea timpului și spațiului. În ceea ce îi privește pe azteci, s-a spus că „timpul și spațiul erau juxtapuse în mod firesc”.⁸ Se mișcau în același ritm unul cu altul și erau inseparabili - niciunul nu putea fi înțeles sau perceput fără celălalt.

Dar ce este, mai exact, cosmologia? Cartea de față abordează culturi din întreaga lume, însă discuția despre ce este cosmologia se întâmplă să fie mai ales o preocupare a cercetătorilor occidentali. Într-un anumit sens, cosmologia este „știința, teoria sau studiul universului ca un sistem al ordinii și al legilor care îl guvernează; în particular, este o ramură a astronomiei care se ocupă cu structura și evoluția universului”.⁹ Bineînțeles, aceasta este o perspectivă modernă, emfaticizând *logos*-ul cosmologiei ca obiect de studiu, ca investigație științifică detașată a cosmosului. Într-un context diferit, *logos* ar putea fi cuvântul, așa cum este tradus în faimosul pasaj de deschidere al Evangheliei după Ioan, în care cosmosul este sugerat ca o entitate care ne vorbește. Aceasta este perspectiva premodernă standard, în care studiul cosmosului ajută la înțelegerea naturii existenței. În Islam, cosmosul poate fi astfel înțeles ca vehicul prin care putem obține cunoașterea lumii exterioare (*al-‘alam al-khaariji*), spre deosebire de lumea interioară din fiecare persoană (*al-‘alam al-daakhili*). În acest sens, cosmosul, prin care înțelegem totul în afară de Dumnezeu, este, prin urmare, un mijloc pentru Dumnezeu de a vorbi umanității.

„Cosmos” este un cuvânt de origine greacă ce se traduce aproximativ ca „ordine frumoasă”, un înțeles probabil utilizat prima dată de unul dintre filozofii secolelor al V-lea și al VI-lea î.C., Parmenide sau Pitagora. În concepția grecilor, exprimată prin intermediul unor astfel de școli de gândire influente cum este cea platonice sau stoică, cosmosul este, pur și simplu, frumos. Poate fi o „ordine”, dar este în același timp un „ornament”. Romanii au convertit „cosmos” în cuvântul lor *Mundus*, care pentru noi înseamnă mundan sau lumesc. Conform lui Pliniu (23/4-79 d.C.):

Grecii au desemnat lumea printr-un cuvânt care înseamnă „ornament”, iar noi i-am dat numele de mundus, datorită finisării și grației sale perfecte. Pentru că ce poate fi mai frumos decât cerul care conține toate lucrurile frumoase? Chiar denumirile lor evidențiază acest lucru: Caelum (cer) prin care se identifică ceea ce este frumos sculptat; și Mundus (lume), puritate și eleganță.¹⁰

Hans Jonas a rezumat o versiune a abordării clasice în studiul său despre gnostici, a căror cosmologie a descris-o după cum urmează:

Printr-o îndelungată tradiție, acest termen [„cosmos”] a ajuns să fie investit, în gândirea grecească, cu cea mai înaltă demnitate religioasă. Termenul însuși, conform înțelesului său literal, exprimă o evaluare pozitivă a obiectului - oricare obiect - căruia i se acordă ca termen descriptiv. Întrucât *cosmos* înseamnă „ordine” în general, fie că este vorba despre lume sau o gospodărie, o societate sau o viață: este un termen de slavă și chiar de admirație.¹¹

În anumite religii, cum ar fi gnosticismul clasic, cosmosul însuși poate deveni obiectul venerației. Putem chiar să identificăm în anumite forme de cosmologie religioasă o specie a ceea ce Festugière numea pietate cosmică, reverență pentru ordinea cosmică aproape de divinitate prin ea însăși.¹² Și, în contradicție cu pietiștii și cosmofili care consideră cosmosul ca fiind esențialmente bun, îi putem poziționa pe cosmofobi, pentru care acesta este esențialmente amenințător și ceva din care trebuie să scapi (ca în cazul celor mai pesimiști dintre gnostici) sau care trebuie dominat (precum acei oameni de știință moderni, bine finanțați, care depind de granturi de cercetare pentru a preveni amenințarea unei viitoare coliziuni cu asteroizi sau comete distrugătoare). Cosmofobii, în același timp, sunt reprezentați de cuvintele atât de frecvent citate ale lui Blaise Pascal despre temerea infinită de eternitatea mută, nesfârșită a universului.

Câțiva clasiști folosesc, de fapt, cuvântul „lume” ca traducere a grecescului *kosmos*.¹³ Saltul de la „cer” în „lume” este unul util, contestând distincția modernă între ceea ce este aici jos și ceea ce este acolo sus. Cosmologia este, prin urmare, o chestiune care nu ține doar de explorarea marginilor

îndepărtate ale universului, ci de a recunoaște că suntem parte integrantă a acestuia și că mediul nostru înconjurător, casele noastre, sentimentele, familiile, comunitățile, orașele mici și mari fac parte din cosmos în aceeași măsură ca și cerul și stelele. Iată de ce, în culturile premoderne, structurile relaționale puteau să aibă corelații cu cerul:

S-a propus ca noțiunea de relaționare în sine să construiască sisteme sociale conform regulilor culturale. Diferite sisteme de relaționare ar putea transforma noțiunile de individualitate, gen, transmiterea substanței ancestrale către urmaș, metafizică și cosmologie.¹⁴

E posibil ca orașe importante, asemenea Bagdadului, să fi fost întemeiate atunci când planetele se aflau într-o aliniere auspicioasă, fiind proiectate în concordanță cu principiile despre care se credea că stau la baza ordinii cosmice, însă în cosmologia tradițională nimic nu este vreodată permanent. Potrivit membrilor tribului Lakota din America de Nord, „departe de a fi o entitate statică, cosmologia este dinamică, transformându-se și mișcându-se prin timp întocmai cum ritualul se mișcă prin spațiu”.¹⁵ Cele mai la îndemână exemple ale puterii cosmice sunt căldura soarelui și atât lumina sa, cât și cea a lunii, dar și vântul, ploaia și schimbările de vreme în timpul zilei și al anotimpurilor. În culturile premoderne, am putea chiar folosi cuvântul „natură” ca un sinonim convenabil pentru „cosmos”.¹⁶

O cosmologie este totodată o concepere a cosmosului, un gând care ne face să ne întoarcem la noțiunea de cosmos, nu ca la ceva care ne include, ci ca la o idee pe care noi o creăm. Putem identifica diferite cosmologii, multe dintre acestea putând avea trăsături comune, însă, un lucru devine clar, că toate sunt produsele propriilor lor culturi. Cuvintele ecologistei Freya Mathews se potrivesc aici. În opinia sa:

Cosmologiile... sunt condiționate de numeroși și variați factori de natură istorică, de mediu, tehnologică, psihologică și socială. O comunitate înfloritoare este aptă să genereze o cosmologie luminoasă, de auto-afirmare, iar o comunitate în decădere este de așteptat să vadă lumea în nuanțe mai întunecate... O cosmologie bună... este bună pentru aderenții săi.¹⁷

Mathews a adăugat că, odată construită, o cosmologie dobândește o viață proprie, aidoma oricărei alte ideologii, devenind o forță activă. Ca exemplu am putea indica credințele milenariste conform cărora cosmosul se îndreaptă spre distrugere cataclismică - și o posibilă renaștere; astfel de credințe au constituit mult timp o forță în politica revoluționară, precum și o sursă de inspirație pentru activități cu un caracter mai puțin periculos, cum ar fi mișcările artistice radicale.¹⁸

Dacă adoptăm o înțelegere largă a cosmologiei, diferența dintre cosmologiile tradiționale și moderne dispare. Istoricul Steve McCluskey este persuasiv în această problemă. În scrierile sale despre cosmologiile nativilor americani, el susține că acestea:

... prezintă acele caracteristici generale proprii unei înțelegeri „tradiționale” a naturii: conservatorism, rezistență la schimbare și o strânsă interconexiune cu societatea, mit și ritual. Totuși, acest fapt nu trebuie privit ca o trăsătură definitorie deoarece, din acest punct de vedere, acestea diferă doar într-o anumită măsură de cosmologiile științifice moderne. Asemenea cosmologiilor moderne, acestea sunt legate de observațiile empirice ale fenomenelor cerești, de modelele teoretice care fac aceste observații inteligibile și de temele explicative generale care ghidează o serie întreagă de eforturi intelectuale, politice și artistice ale unei culturi, incluzând în sine acele modele teoretice.¹⁹

Pentru culturile premoderne, cosmosul era la fel de mult interior, cât era și exterior; era înăuntrul nostru în aceeași măsură în care era în afara noastră. Implicațiile unei astfel de viziuni sunt considerabile pentru ceea ce înseamnă a fi uman și ne duc către acele cosmogonii (teorii despre originea universului) în care zeii și zeițele - sau Dumnezeu - au creat oamenii după propria lor imagine; umanitatea este, prin urmare, capabilă să reflecte forța creatoare din care cosmosul a luat naștere. Individul, atât în minte, cât și în trup, devine o replică a cosmosului, exprimând speranțele, temerile, dorințele și așteptările care urmează o ordine evidentă în mișcarea corpurilor cerești. În China, „statul și corpul erau atât de interdependente încât sunt considerate cel mai bine ca un complex singular”.²⁰ În acest sens, corpul ca atare devine o expresie a cosmologiei sau chiar, în cazul filozofiei africane tradiționale, o cosmologie în sine.²¹ Cosmogoniile însele ar putea fi clasificate, fie drept haotice, pe de-o parte, emanând, în etape neplanificate, dintr-o stare originală fără formă care este simultan ceva anume și nimic sau, pe de altă parte, drept cosmice, create ca un act deliberat de către un Dumnezeu creator.²² Astfel de scheme pot să conducă la ideea emananției cosmosului din materie (ca în Babilon, unde a apărut din apă) sau din conștiință (ca în gândirea platonice clasică). Regăsim cosmogonii haotice în China, Polinezia și Egiptul Antic, în vreme ce iudaismul, creștinismul și islamul includ cele mai importante exemple de cosmogonii cosmice.

Una dintre marile probleme din cosmologia comparativă este universalismul, care este în prezent demodat, dar domină literatura anilor 1960 și pe cea anterioară, și susține că oameni din culturi geografice diferite împărtășesc anumite concepții fundamentale, universal valabile, despre cosmos. Unul dintre cei care au urmat această linie a fost antropologul și structuralistul Claude Lévi-Strauss. El vedea ritualurile calendaristice și poveștile stelelor ca având un conținut informațional codat despre probleme

precum fertilitatea, cea a pământului, cât și a oamenilor, sau relațiile sexuale, atât cele de pe pământ, cât și din cer, și revelând căi comune de gândire în multiple culturi.²³ Cu toate acestea, există o problemă simplă legată de lucrările lui Lévi-Strauss. Încercarea sa de a identifica modelele fundamentale ascunse în mituri se baza pe noțiunea nedemonstrată că acestea corespund unei structuri care deși este universală poate fi exprimată și prin formule matematice. Lévi-Strauss putea atinge un asemenea grad de precizie doar incorporând anomalii și contradicții ca „reversiuni” precise din punct de vedere matematic, ajustând datele pentru a le face să corespundă teoriei sale.²⁴ O altă versiune răspândită a ceea ce numim „esențialism”, noțiunea că există o realitate esențială fundamentală, este teoria arhetipurilor, ideile innăscute care populează inconștientul colectiv universal, aparținând psihologului C. G. Jung.²⁵ Într-o ultimă analiză, esențialismul este doar un model util: existența unei realități fundamentale nu poate fi demonstrată, așa cum nu poate fi demonstrată nici cealaltă teorie favorită a cosmologului științific modern, și anume, universul paralel. Expertiza actuală tinde să enfatizeze regionalismul, concentrându-se pe caracteristicile distinctive ale diferitelor cosmologii. Tentativa de a evita generalizările inerente în universalism aduce totuși cu sine propriile credințe eronate, eclipsând deseori similaritățile autentice între culturi diferite.

Cosmologia modernă nu este limitată la perspective științifice - cel puțin nu dacă includem ca modern tot ce există în lumea modernă. Cosmologia contemporană poate include intervenția divină; în mod clar, cosmologii creștini, de exemplu, trebuie să rezerve un loc lui Dumnezeu în gândirea lor. Un exemplu notabil este fizicianul John Polkinghorne, pentru care nu există nicio dificultate în a-și imagina un Dumnezeu creștin care permite creației Sale să opereze prin intermediul legilor fizicii.²⁶ Dintr-o perspectivă non-creștină, Joel Primack, care s-a remarcat ca făcând parte din echipa responsabilă pentru ideea recentă a „materiei întunecate reci”, vede o reciprocitate între fizică și caracteristicile intuitive și simbolice ale gândirii religioase. În opinia sa:

... nu există nicio modalitate de a descrie științific originea universului fără a trece pragul unui teritoriu considerat sacru de milenii. Credințele despre originea universului stau la baza conștiinței noastre de ființe umane. Este un loc unde știința, cu voie sau fără voie, vine în contact cu preocupări asociate în mod tradițional cu o dimensiune spirituală.²⁷

Această discuție ne conduce într-un mod elegant către problema dificilă a ceea ce este exact religia. Aceasta ar putea fi imposibil de definit, într-un context în care cercetători ca Jonathan Z. Smith au investigat fie că religia, ca o idee specifică, poate fi înțeleasă izolat de restul activităților umane, fie că aceasta este o invenție a erudiților occidentali, însă nu se poate scrie o carte despre religie fără a avea idee despre ceea ce spunem.²⁸ Accepțiunea populară a termenului, așa cum J. G. Frazer, unul dintre fondatorii religiei comparate, a formulat-o,

este „o împăcare sau conciliere a puterilor superioare omului despre care se crede că direcționează și controlează cursul naturii și vieții umane”.²⁹ O astfel de viziune, deși se bucură încă de o popularitate considerabilă, nu mai este acceptată de acei cercetători din domeniu care recunosc varietatea de tradiții religioase în lume. Unii se întorc la definițiile sociologice, definind religia prin funcțiile sale sociale, derivate din opinia lui Emile Durkheim, conform căreia „credințele religioase identificabile sunt întotdeauna împărtășite de un grup definit care le afirmă deschis și care și practică riturile corespunzătoare. Nu numai că acestea sunt acceptate în mod individual de către toți membrii acelui grup, dar și aparțin grupului și îl unifică”.³⁰ Cu toate acestea, a insistat că religia este doar o chestiune de relații sociale ignoră sensul profund al implicării în relația cu cosmosul și cu divinitatea care se află în centrul experienței religioase. Definițiile exclusiv supranaturale, totuși, ignoră dezbaterile privind necesitatea ca o religie să aibă o ființă divină. Problema se concentrază adesea pe budism, care este de obicei definit ca o religie, chiar dacă mulți dintre adepții săi occidentali insistă că este „o filozofie” sau „un mod de viață”. Unii cercetători au vorbit chiar despre marxism, care neagă cu desăvârșire existența supranaturalului, ca fiind o religie. Singurul răspuns modern rezonabil este adoptarea unei viziuni echilibrate - și sunt bucuroși să-l urmez pe J. Milton Yinger, fără îndoială una dintre cele mai influente figuri în această dezbatere. El a concluzionat că descoperim religia oriunde:

... cineva găsește conștientizarea unui interes în problemele „permanente” continue și recurente ale existenței umane - ale condiției umane în sine, în contrast cu probleme specifice; unde cineva găsește rituri și credințe împărtășite relevante pentru acea conștientizare care definește strategia unei victorii finale; și unde cineva are grupuri organizate pentru a crește acea conștientizare și pentru a învăța și menține acele rituri și credințe.³¹

Yinger se bazează pe incluzivitate (el consideră marxismul ateist ca fiind o religie) - orice abordare ritualică a problemei existenței umane poate fi religioasă. Cele șapte dimensiuni ale religiei, definite de Ninian Smart - sau ale „viziunii asupra lumii”, termenul pe care l-a preferat pentru neutralitatea sa și lipsa încărcăturii istorice - adaugă detalii suplimentare abordării comprehensive a lui Yinger. Smart a identificat următoarele componente, care sunt prezente, mai mult sau mai puțin, în toate religiile: rituală sau practică, inclusiv „adorarea, meditația, pelerinajul, sacrificiul, riturile sacramentale și activitățile vindecătoare”; doctrinală sau filozofică; mitică sau narativă; experiențială sau emoțională; etică sau legală; organizațională sau socială; materială sau artistică.³² Propunerea lui Smart este, în realitate, cea mai bună soluție de până acum la problema definirii religiei, lăsând loc diversității, mai degrabă decât unei singure formule. În particular, el creează condițiile pentru o înțelegere a religiei nu doar ca ortodoxie, având înțelesul de credință corectă,

ci și ca ortopraxie, sau acțiune corectă, așa cum pot fi înțelese majoritatea comportamentelor religioase. Religia devine astfel o chestiune nu despre ceea ce credem, ci despre ceea ce facem. Nu am intenționat să mă refer la cele șapte dimensiuni ale lui Smart în fiecare capitol al lucrării de față, însă acestea rămân în cadru director pentru conținutul pe care l-am selectat, și poate fi aplicat în moduri variate diferitelor culturi.

În cele din urmă, încercările de a defini religia se dezintegrează în punctul în care trebuie să găsim o alternativă. Una dintre soluții este abandonarea cu totul a cuvântului în favoarea celui cu sonoritate seculară „viziune asupra lumii”, care se bucură de susținere în anumite sectoare; la Universitatea din Bath, Anglia, unde cu ceva timp în urmă am avut privilegiul de a face parte din colectivul Departamentului de Studii Religioase, seminariile publice cu caracter regulat erau organizate sub auspiciile generale ale „World View Society”. Acolo, ca și în alte foruri similare, termenul era menit să semnifice incluzivitate și să transmită mesajul că supoziția occidentală, încă extrem de răspândită, conform căreia religiile sunt definite de creștinism, iudaism și islam (toate împărtășind adorarea unui Dumnezeu) este un obstacol pentru înțelegerea fenomenului religios în ansamblu. Termenul „viziune asupra lumii” își găsește originea în cuvântul german *Weltanschauung*, ca în afirmația lui Malinowski: „ceea ce mă interesează cu-adevărat... este punctul de vedere [al nativului] asupra lucrurilor, *Weltanschauung*-ul lui”; „fiecare cultură umană”, a continuat acesta, „oferă membrilor săi o viziune definită asupra lumii”.³³ Afirmația fundamentală despre natura unei „viziuni asupra lumii” a fost făcută de teologul Robert Redfield în 1951. „Viziune asupra lumii”, scria el, este:

... acel punct de vedere asupra universului care este caracteristic unui popor... care ne permite să descriem un mod de viață și să comparăm moduri de viață unul cu altul... Viziunea asupra lumii diferă de cultură, etos, mod de gândire sau caracter național. Este imaginea pe care membrii unei societăți o au despre proprietățile și personajele din teatrul lor de acțiune. Viziunea asupra lumii se referă în special la felul în care un om într-o societate particulară se vede pe el însuși în relație cu toate celelalte. Este vorba de proprietățile existenței care sunt distincte de și în legătură cu sinele. Este, pe scurt, ideea unui om despre univers. Este acea organizare de idei care răspunde unui om la întrebările: Unde mă aflu? În mijlocul a ce mă mișc? Care sunt relațiile mele cu aceste lucruri? ³⁴

Așadar, Redfield oferă declarația simplă și foarte utilă pentru această carte că: o viziune asupra lumii este „modul în care un popor privește în mod caracteristic, din exterior spre univers”.³⁵ Pentru scopul nostru actual, întrebării lui Redfield, „unde mă aflu?”, i se răspunde, printr-o locație în timp și spațiu. În termenii acestei cărți, întrebării: „în mijlocul a ce mă mișc?” i se răspunde, prin „stele”, iar întrebarea suplimentară „care sunt relațiile mele cu

LIBRIS | We know books

aceste lucruri?" privește etapele pe care le putem parcurge pentru a interacționa cu acestea, fie prin procese mentale, modificări comportamentale, acte magice, participare ritualică sau procese inițiatice. O viziune cosmologică asupra lumii este, pur și simplu, acel set de idei despre cosmos care ranforcează, explică sau motivează formele sau procesele culturale.

În sens restrâns, cosmologia este studiul științific al spațiului cosmic. Definită în sens larg, aceasta se ocupă cu modurile în care ființele umane se poziționează ele însele în relație cu cosmosul, văzut ca sumă a tuturor lucrurilor. Cosmologia are o semnificație imensă pentru aproape fiecare aspect al comportamentului uman. Cartea de față este prima care își asumă o perspectivă globală a relației dintre religie și cosmologie, fiind, de asemenea, prima care consideră utilizările astrologiei de-a lungul culturilor și perioadelor de timp ca un mijloc de a pune în practică principiile cosmice în existența de zi cu zi.

După următorul capitol, care introduce astrologia într-un mod mai detaliat, capitolele din această carte urmăresc firul variatelor moduri de înțelegere, practici și experiențe legate de credințele despre cer în religii, de la tradițiile antice egiptene, chinezești și indiene la mayași și azteci, la iudaism, creștinism și islam, până la tradițiile New Age din zilele noastre. Credințele despre cosmos se află la baza majorității tradițiilor religioase; înțelegând mai bine modul în care adepții variatelor tradiții religioase legau corpurile cerești de propriile lor vieți și evenimente de pe pământ, dobândim o înțelegere mai profundă a miezului tradiției fiecărei viziuni asupra lumii.